

1. A jezsuita iskola (1689-1773)

1687 decemberének közepén Caraffa tábornok, Pusztabonyák István budai jezsuita, Khinel György és Perizhoff Ignác tábori lelkészek – szintén jezsuiták – kiválasztottak egy helyet – egy moshea (mecset) és 13 török birtok területét –, amit a következő évben missziós háznak el is foglaltak. (A moshea a későbbi rendház északi szárnyának helyén állt, vélhetően az északkeleti szögletében lehetett.) A telek nyugati határát a városfal képezte, melynek északi és déli részén egy-egy bástya is volt. 1689-ben pedig a volt török házakban három osztályal iskolát indítottak. 1692-ben megnyílt a negyedik, 1697-ben az ötödik, 1698-ban a hatodik osztály is.

I. Lipót 1696-ban a már birtokolt telket (a Szent Miklós utcában) megerősítette, és meghagyta, hogy rajta templomot, rezidenciát és gimnáziumot emeljenek. További adományai a majornak és veteményeskertnek szánt, városon kívüli szántó- és szőlőföldek voltak. Széchenyi György gróf esztergomi érsek 1689-ben a zálogul kapott savniki ciszterci apátság összes birtokait és teljes jövedelmét (60 000 rajnai forintot) 1695-ös végrendeletében az egri jezsuitákra hagyta. Ez volt az az alap, amelyen megkezdődött a munka. A templom alapkövének ünnepélyes letételét 1700. július 31-én Telekessy István végezte ott, ahol a templom szentélyének délnyugati sarka a mai gimnázium épületével érintkezik. A területen emelkedő dombot mintegy hatvan öl hosszúságban és ötven öl szélességben le kellett vágni, egyrészt az építkezés miatt, másrészt a dombból bőségesen került ki kő az építkezéshez. (A domb tetejére sétautat építettek, s orgonákkal ültették be. Innen a terület későbbi elnevezése.) Az 1702-ben királyi parancsra lerontatott várból is tetemes mennyiségű épületkövet használtak fel. A rendház nyugati szárnyán az első emelet befejezéséig haladtak, és az északi szárnyon is dolgoztak már, mikor 1703. június végén megérkeztek a városba a kurucok.

A kuruc szabadságharc után, 1711-ben állt össze újból a hat osztály. 1720-ban a szerzetesek lakásaiba költözött a 250 fős iskola, mivel ők a már megépült kolostor nyugati szárnyában kaptak helyet. A templom építéséhez csak 1731-ben fogtak, s 1734-ben – az épülő templom hajójának kiépítése miatt – az iskolát le kellett bontani, s így a 284 diáknak át kellett települnie a patak mellett lévő Enzinger-féle házba egy

évre. A következő évekre a mosheat alakították át iskolává. A templom 1743-ra elkészült, de a belső díszítés munkája még ezután következett. A rendház északi szárnyból pedig hiányzott még a nagyobb rész: harminchat ölnyi hosszúságban kelet felé; ennek irányában állt az iskolává átalakított moshea. 1748-ra a mosheat elbontották, az 1749/50-es iskolai évre már a meglévő épületbe költözött a gimnázium.

Foglár György kanonok 1749-ben lakóházát az egri gimnáziumnak adományozta, ahová a jezsuiták 1750-54 között felépítették a háromszintes – a földszinten három tanterem és börtön, az emeleten négy tanterem, a második emeleten kettős karzatos díszterem – épületet. A tanulói létszám fokozatosan növekedett: 1766-ban 572, 1768-ban 645 főnél tetőzött. 1743-ban Handler Ignác kanonok volt az, aki a szegény tanulók segélyezésére létrehozta az első ösztöndíj alapítványt, melynek értéke ötszáz r. forint volt. A kollégiumot 1776-ban már javításra szorulónak ítélik, s az épületben volt az 1713 óta működő patika is. 1760/61-ben építettek egy lakóházat – a városon kívüli telek gondozására felvett – kertésznek, péknek és mosónőnek, szállást az állatoknak és egy kutat.

1773-ra készült el a teljes templombelső, amelynek díszítettsége az ország akkori templomai közt szinte páratlan volt. Barokkos pompát árasztott a bőségesen használt aranyozás és a márványozás. (Sajnos, a későbbi korok tűzvészei, földrengései és átalakításai miatt mára sokat veszített szépségéből.) A főoltárt viszont máig a magyarországi rokokó művészet egyik legjelentősebb szobrászati alkotásának tekinti a művészettörténet. A díszítésnél dolgozó mesteremberek közül Johann Lucas Kräcker festőt tartják a legjelentősebbnek.

1773-ban a jezsuita rendet eltörölték.

Az intézmény indulásakor a tanítást Chrastel János „scolarum magister” és egy világi tanító kezdte meg és végezte 1696-ig. Majd folyamatosan növekedett a jezsuita magiszterek és az évfolyamok száma. 1755-re kiépültté vált a gimnázium, mivel hat magiszter, azaz teljes tantestület tanított hat osztályt. Az egyes osztályok elnevezése: 1. parva, 2. principia (tanulói: principisták), 3. grammatica (grammatisták), 4. syntaxis (syntaxisták), 5. poetica (poéták), 6. retorika (rétorok). A fő tananyag 1-2. osztályban az elemi latin nyelvtan és alapvető szókincs, 3.-ban

nyelvtan, 4.-ben mondattan, 5.-ben költészettan, 6.-ban szónoklattan. A tanárok sűrűn váltogatták egymást, a tanítás egységét a rend tanítási szabályzata („Ratio atque institutio Studiorum Soc. Jesu”) biztosította 1741-ig, ugyanis ekkor vezették be Egerben III. Károly oktatási rendeletét. A latin nyelvészet, költészet és szónoklat mellett megjelent a tanrendben a történelem, a földrajz, a számtan. Az első színi előadást már 1692-ben megtartották, s az előadások általában latin nyelven folytak, de 1763-ban és 1768-ban magyar nyelvű darabok bemutatását említik. Az ünnepek szervezése mellett akadémiák (vizsgák) megtartása jelentett feladatot a diákoknak. A szorgalmat koncertációkkal igyekeztek felkelteni. A valláserkölcsi nevelés keretét az 1696/97-es tanévben megalakult Mária-kongregáció jelentette. Szigorú fegyelem alatt nevelték diákjaikat. A lépcső alatt egy öl széles sötét börtön is volt. A felosztatáskor, 1773-ban hat magister eltávozott, míg Valter Pál rektor és három beteg és öreg pap Egerben maradt.